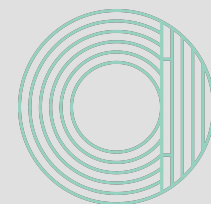

KULTŪRINIŲ IR SOCIALINIŲ GRUPIŲ REPREZENTAVIMO KONTEKSTAI IR IŠŠŪKIAI

anthropos

Seminaro planas

- 1) UŽDUOTIS NR. 1.
- 2) Galia, dauguma-mažuma, norma, privilegija
- 3) UŽDUOTIS NR. 2.
- 4) Objektyvumas/subjektyvumas tekstuose
- 5) UŽDUOTIS NR. 3.
- 6) Refleksiniai klausimai ir sprendimai
- 7) Galutinė refleksija

Galimos reprezentacijų problemos vadovėliuose:

- Diskursyviai - netinkami reprezentavimo būdai paremti istoriškai susiklosčiusiu vakarų dominavimu ir atkartojimais naratyvais apie „primityvų“, „autentišką“, „egzotišką“, „viktimizuotą“ kultūrinį „kitą“;
- **reprezentavimas gali būti kuriamas tik tam tikros visuomenės grupės ir atspindėti tik jos pažiūras, pasaulio matymą;**
- **bei reprezentacijos gali iš viso nebūti.**

Dominuojanti grupė ir mažumos

- Dominuojančios grupės yra privileijuotos mažumų atžvilgiu.
- Mažumą galime apibrėžti kaip tam tikros teritorijos (valstybės, regiono ar kitos) demografinę grupę, kuri specifiniais bruožais išsiskiria iš gyventojų vyraujančiosios daugumos. Tokiais bruožais gali būti kalba, rasė, religija, dorinės vertybės, socialinė reikšmė, seksualinė orientacija, net lytis ir kita. Sociologai pabrėžia, kad mažuma nebūtinai yra kiekybinė – tai gali būti ir gyventojų grupė, pvz. moterys, turinti mažiau socialinių garantijų, švietimo, užimtumo, ekonominių, politinių ir kitų galimybių vyraujančiosios grupės (daugumos) atžvilgiu.

Privilegija ir norma

- Įprastai privilegija nepastebima žmonių kurie ją turi, nebent mes įdedame sąmoningas pastangas jai suprasti ir įvertinti arba joms iškyla pavojus.
- Perėmę normas socializacijos metu mes dažniausiai remiamės jomis negalvodami ir nebūtinai linkėdami blogo. Pavyzdžiui, žmogus gali nesusimąstydamas paklausti žmogaus, kurį mato kaip moterį apie jos vaikiną. Tai yra heteronormos (manymo, kad visi yra heteroseksualūs) pavyzdys.
- Normos ir privilegija formuoja ir kartu atsispindi reprezentacijose - kokios grupės yra matomos/nematomos, o jei matomos tai kaip jos yra vaizduojamos, kaip apie jas kalbama.

Baltasis, aukštesnės arba vidurinioios klasės, įgalus, heteroseksualus vyras

Baltasis, aukštesnės arba vidurinėsios klasės, įgalus, heteroseksualus vyras

- Ilgą laiką dėl privilegijuotos pozicijos mokslas ir žinojimas buvo kuriamas baltųjų aukštesnės ir vidurinėsios klasės įgalių heteroseksualių vyrų;

Baltumas ir rasizacija

- Formuojantis kolonijinėms rasinėms ideologijoms ir teorijoms, baltumas tapo kaip normatyvinė kategorija, o visi kiti tapo “spalvotieji”. Baltumas tai privilegija, nes paprastai šiai kategorijai priskiriamiems žmonėms rasizmas negresia.
- Būti rasizuotam reiškia būti galimai pažeidžiamam rasizmu, nepaisant to ar tu tai dažnai patiri ar ne. Raktinis žodis pats pažeidžiamumas, mat baltasis žmogus tokio pažeidžiamumo nepatiria dėl priskyrimo “baltumui”.

Etniškumas

- Etninės mažumos neretai gali savęs neatpažinti mokomojoje medžiagoje, nematyti kitų etninių ar tautinių mažumų.
- Etninės grupės gali būti reprezentuojamos su neigiamu atspalviu.
- Kitų grupių etninė tapatybė nebūtinai suprantama ir apibrėžiama taip, kaip dominuojančios daugumos.

Socialinis statusas ir padėtis

- Mokslas ilgą laiką buvo pasiekiamas tik tam tikro socialinio sluoksnio žmonėms, tačiau ar šiandien įvairių socialinių padėčių (ekonominių, šeimyninės padėties ir tt.) mokiniai gali atpažinti save vadovėliuose matomuose vaiziniuose ir skaitomuose tekstuose?

Galumas

- Galumas - aspektas formuojantis kaip matomas ir jaučiamas pasaulis. Kiek įvairios galėjimo formos yra reprezentuojamos vadovėliuose, kuriuose įvairias galias ir negalias turintys mokiniai gali save atpažinti, bei pratintis matyti įvairias galėjimo formas aplinkui save?
- Galumas neturėtų būti reprezentuojamos tik negalios problemų kontekste.

Lytis

- Nepaisant didelių pokyčių ir didelių pastangų per pastaruosius 50 metų, moterų reprezentavimas vis dar yra labai aktualus klausimas;
- Moterys vis dar yra nepakankamai reprezentuojamos, o moterų reprezentacijos tebėra dažnai apibrėžtos to kaip dominuojanti grupė, t.y. vyrai, jas mato. Tai dažnai įvardijama kaip „vyro žvilgsnis“ (male-gaze) arba visuomenės normos.
- Moterys rodomos kaip emocionalios priešinant tariamam vyro racionalumui, seksualizuojamos, vaizduojamos namų ir buities kontekstuose, dažnai pasyvios ir stebimos, o vyrai ir berniukai drąsiai ir aktyviai besiuimantys įdomių veiklų ir profesijų.

Lytis

- Kiekybiniai parametrai - kiek moterų ir mergaičių yra įtraukiama į istorijų, pratimų, aprašymų, nuotraukų turinį? Kiek moterų yra naudojamų informacijos šaltinių autorės?
- Kaip įvardinami žmonės, jų profesijos tekstuose - kiek vyriškos, kiek moteriškos lyties? Kaip spręsti šį klausimą nebinarinės lyties žmonių atžvilgiu?
- Kaip ir kiek vaizduojami nebinarinės lytinės tapatybės žmonės? Kiek vaizduojama kitų seksualinių orientacijų žmonės? Kokiuose kontekstuose?

Intersekcionalumas

- Intersekcionalumo teorija teigia, kad įvairūs socialinio identiteto aspektai neegzistuoja atskirai, bet yra persipynę. Intersekcionalumas yra dažnai aptariamas kalbant apie daugialypę/daugybinę diskriminaciją (angl. *multiple discrimination*). Daugialypė diskriminacija nurodo, kad žmogus kuris vienu metu priklauso kelioms pažeidžiamoms grupėms gali būti diskriminuojamas vienu metu dėl įvairių identiteto aspektų, kurie vienas kitą veikia.
- Pvz: moterys ir mergaitės, kurios priklauso etninei mažumai, rasiniam „kitam“, yra kitokio galumo ir pan. susiduria su dar didesne diskriminacija ir yra dar mažiau reprezentuojamos.

Objektyvumas ir subjektyvumas vadovėliuose

- Įvairių sričių mokslininkai - mokslo filosofai, sociologai, antropologai, kritikuoja modernybės sukurtą mokslo ir žinojimo objektyvumo įsivaizdavimą. Dažnu teigimu tarp empirikos surinkimo ir jos interpretavimo yra daug subjektyvumo.
- Faktai gali būti teisingi ir objektyvūs, skaičiai, datos ir tt., tačiau visa tai kas yra aplink tai - kaip sudėliotas tekstas ir kokią jis diskursą sukuria, kaip vizualiniai įrakiai - nuotraukos, piešiniai ir tt. papildo, pakeičia, kuria ir perkuria šią prasmę - labai subjektyvus vadovėlio kūrėjo indėlis, kuris lygiai taip pat kaip sausi faktai konstruoja žinojimą, požiūrius į įvairias socialines ir kultūrinės grupes.

Refleksiniai klausimai

1. Kas reprezentuojama, kas nereprezentuojama ir kaip reprezentuojama mano vadovyje?
2. Ar susimąščiau, kad kai kurie mokiniai gali labiau save atpažinti mano kuriamame turinyje/programoje ir sieti save su juo, nei kiti. Kokie tai mokiniai? Kokių žmonių, patirčių, su kuriais mokiniai galėtų susisiekti gali trūkti vadovyje?
3. Ar pagalvojau, kaip vadovėlių turinys siaurai reprezentuodamas žmones, gali versti mokinius atitikti stereotipus?
4. Kokiuose kontekstuose vaizduoju įvairias socialines ir kultūrines grupes? Ar šios grupės atsiranda įvairiuose kontekstuose? Ar nerodau šių grupių jų problemų kontekste, bet parodau ir kasdieninius įprastus vaizdus?

Refleksiniai klausimai

5. Kokias privilegijas aš turiu? Kaip tai lemia mano požiūrį į kitas grupes? Kaip tai veikia reprezentacijas vadovėliuose?
6. Kaip kalbant apie tam tikrą temą, kuriama žinutė? Į kokį naratyvą įpinami faktai ir kokią reprezentaciją bei galutinę žinutę tai kuria? Kaip tekstą papildo vizualinė medžiaga ir kaip veikia bendrą teksto ir vizualikos kuriamą žinutę?

Sprendimo būdai

Problema: Reprerzentacijos nebuvimas ir stereotipinė reprerzentacija:

- Bendraautorystė - kas ir kaip kalba už ką? Patys žmonės gali pasakoti istoriją, o vadovėlių bendraatoriai, konsultantai taip pat gali būti skirtingi skirtingų etninės, kultūrinės ar socialinės padėties žmonės.
- Mąstyti kokia galutinė žinutė yra sukuriama apie vieną ar kitą žmonių grupę per tai kaip konstruojamas tekstas, kokie žodžiai, vizualai naudojami, kokiame bendrame kontekste informacija pateikiama.
- Nerodyti tam tikrų socialinių ar kultūrinių grupių vien jų ar visuomenės problemų kontekstuose. Pavyzdžiui, kitaip galaus žmogaus - tik jo negalios kontekste ir tik kalbant apie negalią.

Sprendimo būdai

- Naudoti įtrauką kalbą: skirtingi įvardžiai lyties aspektu, naudoti pačios grupės naudojamus savęs apibrėžimo terminus (romas, samis, inuitas).
- Nepamiršti reprezentuoti interseksionalumo - kelių pažeidžiamų aspektų vieno žmogaus patirtyje.
- Rerezentacija gali atsiskleisti įvairiais lygiais nebūtinai kalbant apie tam tikras kultūrinės ar socialines grupes, bet ir paprasčiausiai matematikos ar fizikos uždaviniuose, įvairių vadovėlių iliustracijose, duodamuose skaityti kalbos tekstuose ir tt.
- Kelti kritiškus klausimus apie normas kuriant vadovėlius, įtraukti kritiškus klausimus apie normas skatinčius diskusiją klasėje.

Papildomam domėjimuisi:

Lytis:

- Tinklalaidė „72 atspalviai” (2021- dabar) <https://www.lrt.lt/mediateka/audio/72-at spalviai>
- LRT socialinės dokumentikos „Spalvos” epizodai:
Interlyčiai – žmonės, gimę su abiejų lyčių požymiais: nesijaučia nei kaip moterys, nei kaip vyrai
<https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/2000109390/spalvos-interlyciai-zmones-gime-su-abieju-lyciu-pozymiais-nesijaucia-nei-kaip-moterys-nei-kaip-vyrai>
- Nei vyrai, nei moterys – kalba nedvinarės tapatybės žmonės
<https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/2000147471/spalvos-nei-vyrai-nei-moterys-kalba-nedvinares-tapatybes-zmones>
- NARA tinklalaidės epizodas - Būti translyčiu Gargžduose <https://nara.lt/lt/articles-lt/buti-translyciu-gargzduose>

Vyriškumas:

- Tinklalaidė „Šiuolaikiniai vyrai” (2019-dabar) <https://siuolaikiniaiivyrai.podbean.com/>
- Donatas Paulauskas „*Kam reiklaingi verkiantys vyrai?*” (2019)
- Donatas Paulauskas „*F* - žodis, kurio negalima minėti*” (2017)

Papildomam domėjimuisi:

Rasizmas:

- NARA tinklalaidės epizodas - Metai po George Floyd'o nužudymo. Apie rasizmą lietuviškai. <https://nara.lt/lt/articles-lt/george-floyd-atminti>
- NARA tinklalaidės epizodas - „Mes stiprūs, mes nerealiai stiprūs.“ Lietuvos romai šiandien <https://nara.lt/lt/articles-lt/mes-stiprus-mes-nerealiai-stiprus>
- Angélica Dass “Humanae” projektas <https://angelicadass.com/photography/humanae/>
- Angélica Dass “Humanae” pristatymas https://www.ted.com/talks/angelica_dass_the_beauty_of_human_skin_in_every_color?language=en#/t-266133
- Chris Rock filmas “Good hair” (2009) <https://www.youtube.com/watch?v=MazokEvX63I>
- Kaleidoskopo apdovanojimai 2019 - 2020 m. <https://www.vbplatforma.org/LT/kaleidoskopas>
- LRT socialinės dokumentikos laida „Spalvos“ epizodas:
Mikroagresija, rasizmas ir „n“ žodžio statusas Lietuvoje: lietuviai jaučiasi „bespalviai“
<https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/2000114769/spalvos-mikroagresija-rasizmas-ir-n-zodzio-statusas-lietuvoje-lietuviai-jauciasi-bespalviai>

Papildomam domėjimuisi:

(Ne)Įgalumas:

- Šėporaitytė, D. 2011. JUDĖJIMO NEGALIAŲ TURINČIŲ ASMENŲ LYTIES TAPATUMO KONSTRAVIMAS. Daktaro disertacija. https://www.vdu.lt/cris/bitstream/20.500.12259/123195/1/deimante_sepORITYTE_VISMANTE_DD.PDF
- Šėporaitytė, D. 2006. *Negalia ir lytis. Fiziškai nėjgalių moterų moteriškumo sampratos*. Sociologija. Mintis ir veiksmas. Lietuva : Vilniaus universitetas, Klaipėdos universitetas. <https://core.ac.uk/download/pdf/335055811.pdf>
- Daiva Bartušienė: „Autizmo istorija yra ir Vakarų kultūros bei visuomenės istorija“ (2021) <https://literaturairmenas.lt/publicistika/daiva-bartusiene-autizmo-istorija-yra-ir-vakaru-kulturos-bei-visuomenes-istorija>
- NARA tinklalaidės straipsnis - Daiva Bartušienė. Autizmas kaip didžiausias mitas apie žmogiškumą <https://nara.lt/lt/articles-lt/autizmas-kaip-mitas>

Interseksionalumas:

- Rimantė Miškinytė, Akvilė Lukošė. “Ar homoseksuali, juodaodė, musulmonė moteris gali būti feministė?” <https://manoteises.lt/straipsnis/ar-homoseksuali-juodaode-musulmone-moteris-gali-buti-feministe/>